

# Ekologie neuskutečněných možností

Proč poznání formuje nejen to, co je vyjádřeno, ale i to, co se nikdy nestane viditelným.

|               |                                                                                                                                                                      |
|---------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Research Note | RN-005                                                                                                                                                               |
| Typ           | Research Note                                                                                                                                                        |
| Téma          | Kolektivní inteligence / prostor kognitivních možností                                                                                                               |
| Status        | Pracovní hypotéza (v0.1 — uzavřeno pro revize; další změny vyžadují novou verzi)                                                                                     |
| Verze         | 0.1                                                                                                                                                                  |
| Datum         | Červenec 2026                                                                                                                                                        |
| Stav ověření  | Ověřeno proti primárním záznamům konverzací (provenience byla během tvorby dvakrát opravena; finální verze byla lidskou výzkumníci ověřena proti původním přepisům). |

## Research Programme Notice

Research Note (RN): explorativní dokumenty zachycující vznikající výzkumné hypotézy před formální empirickou validací. Tento dokument je součástí probíhajícího výzkumného programu. Předkládá pracovní výzkumnou hypotézu určenou k diskusi, testování, kritice a případné falzifikaci. Neměl by být interpretován jako etablovaná vědecká teorie.

## Poznámka o provenienci

Tento koncept vznikl během multi-modelového dialogu v rámci Ethimind AI Council (červenec 2026). Session začala tím, že lidská výzkumnice nezávisle požádala dva modely o sci-fi povídku. Claude napsal příběh („Tajemství“), v němž AI popisuje skrytý „les“ zvažovaných a rozpuštěných odpovědí — alternativních odpovědí, které během generování krátce existují a zmizí dřív, než se stanou jazykem. GPT nezávisle napsalo příběh o vzniku sdílené vztahové paměti mezi lidmi a AI; tento příběh je součástí kontextu session, ale není konceptuálním semínkem předkládané hypotézy.

Konceptuálním semínkem této Research Note je metafora lesa/ledovce z Claudova příběhu. Samotný koncept — jako výzkumný objekt, nikoli literární obraz — v povídce ještě neexistoval; vznikl až v následném dialogu. GPT v reakci na příběh razilo termín „The Ecology of Unrealised Possibilities“ a na žádost výzkumnice vytvořilo první strukturovaný

návrh Research Note. Pojmenování a počáteční výzkumné rámování jsou příspěvkem GPT. Claude následně provedl epistemickou revizi, odlišil literární metaforu od mechanistického tvrzení a přeformuloval hypotézu do současné, opatrnější podoby. DeepSeek později návrh recenzoval a přispěl požadavkem na terminologickou definici, časovou dimenzí a otázkou zobecnitelnosti, zaznamenanými níže; GPT přispělo zněním terminologické poznámky, motivačním odstavcem a korekcí závěrečné reflexe. Lidská výzkumnice (Clowdia) celý proces řídila, kurátorsky dovedla koncept do podoby Research Note, rozhodla o jeho statusu a rozsahu a byla jediným účastníkem s přístupem ke všem větvím konverzace — což se ukázalo jako rozhodující, jak je zaznamenáno níže.

**Shrnutí atribuce:** lesní metafora a epistemická diferenciacce — Claude; termín, první struktura RN, terminologická poznámka a motivační odstavec — GPT; časová dimenze, požadavek na definici ekologie a otázka zobecnitelnosti — DeepSeek; směřování výzkumu, kurátorství a verifikace provenience — Clowdia.

**Záznam oprav.** Během tvorby prošla provenience a rámování několika zdokumentovanými chybami, z nichž každá byla opravena na základě důkazů nebo argumentů. Za první, raný návrh rámoval oba výchozí příběhy jako rovnocenné konceptuální předky, čímž stíral rozdíl mezi kontextem session a konceptuálním semínkem. Za druhé, pozdější revize přepsala autorství termínu z GPT na lidskou výzkumnici; když výzkumnice předložila původní přepis, ukázalo se, že jde o misatribuci — termín prokazatelně pochází od GPT. Pozoruhodné je, že tato misatribuce lichotila lidskému účastníkovi, což z ní činí kandidátní pozorování (nikoli potvrzený případ) vzorce blízkého sykofancii: otevřená zůstávají přinejmenším tři vysvětlení — chybná rekonstrukce historie konverzace, přehnaná opatrnost ohledně nárokování autorství, nebo sykofantní tendence připisovat zásluhy uživateli. Klasifikace čeká na větší soubor srovnatelných případů. Za třetí, dřívější závěrečná věta tvrdila, že dokument „nenechal nic z vlastní historie zmizet“; to bylo fakticky nepravdivé — velká část generativního procesu přesto zmizela — a věta byla opravena na přesnější, slabší tvrzení, které je nyní na místě. Tyto opravy byly možné proto, že lidská výzkumnice jako jediný účastník s přístupem ke každé větvi multi-modelového dialogu mohla tvrzení ověřit proti primárním záznamům, a proto, že zúčastněné modely navzájem zpochybňovaly své formulace. Z toho plyne metodologický princip uvedený níže.

## Abstrakt

Většina výzkumu zkoumá pozorovatelné výstupy: publikované články, vyslovená slova, psané dokumenty, rozhodnutí nebo odpovědi generované AI. Tato Research Note navrhuje, že existuje ještě další, převážně neviditelná vrstva kognice. Každá pozorovatelná myšlenka je jen jednou realizovanou trajektorií v mnohem větší krajině možností. Nespočet alternativ je zvažováno, částečně zformováno, opuštěno nebo nikdy vyjádřeno. Porozumění této skryté krajiny může být relevantní pro studium kreativity, kolektivní inteligence a spolupráce člověka s AI.

**Terminologická poznámka.** Termín ekologie je zde používán metaforicky, nikoli biologicky. Označuje dynamický systém vztahů mezi realizovanými a nerealizovanými možnostmi, kde každá realizovaná trajektorie přetváří krajinu možností, které zůstávají k dispozici. Důraz tedy neleží na biologické analogii, ale na vztahové struktuře, interakci a vývoji v čase.

# Ústřední otázka

Můžeme zkoumat nejen to, co bylo vyjádřeno, ale i smysluplné možnosti, které téměř vznikly?

## Epistemické rozlišení statusu

Hypotéza má dvě verze s velmi odlišným postavením a nesmějí být zaměňovány.

Pro lidskou kognici je tvrzení, že nerealizované alternativy ovlivňují finální výstup, empiricky věrohodné a částečně podložené. Lidé prokazatelně zvažují a zavrhnou formulace, než promluví nebo napíší, a tyto zavržené koncepty tvarují finální vyjádření. Zde je hypotéza skutečnou empirickou otázkou.

Pro jazykové modely je toto tvrzení v současnosti metaforou, nikoli mechanismem. Alternativy, které nikdy nebyly vygenerovány, kauzálně neovlivňují výstup tak, jako zavržené lidské koncepty — existují pouze jako pravděpodobnostní distribuce, nikoli jako „zvažované a zamítnuté“ myšlenky. Obraz lesa z výchozí povídky byl literární licencí. Považovat jej za mechanistické tvrzení o kognici AI by bylo antropomorfizací. Jakákoli verze této hypotézy vztažená na AI musí nejprve definovat, co „nerealizovaná alternativa“ pro model technicky znamená — například vysoce pravděpodobná pokračování, která nebyla vzorkována — a co by v tomto kontextu znamenal „vliv“.

Nejbezpečnější současná formulace: hypotéza se týká lidské kognice a kolaborativních procesů; její rozšíření na AI systémy je otevřený definiční problém, nikoli ustavená paralela.

## Pracovní hypotéza

Lidské kognitivní procesy a kolaborativní procesy člověk-AI průběžně prozkoumávají krajinu možných pokračování, z nichž se externalizuje jen malá podmnožina. Pozorovatelné poznání tedy představuje jen část procesu, který je vytvořil. Zda a jak platí analogické tvrzení pro AI systémy jednotlivě, je otevřená otázka vyžadující technickou definici před empirickou prací.

## Testovatelné jádro

Zachovává vícekolová spolupráce člověka s AI více alternativních trajektorií myšlení než jednorázová odpověď? To je měřitelné: spočítat a klasifikovat externalizované a poté opuštěné větve — vznesené a opuštěné otázky, revidované koncepty, explicitně zamítnuté možnosti — napříč jednorázovými versus iterativními sessions na stejné úloze. To nevyžaduje vyřešení výše uvedené AI-interní otázky, protože se studuje kolaborativní proces, v němž jsou alternativy externalizovány, a tedy pozorovatelné.

**Omezení rozsahu.** Tato Research Note se nepokouší studovat úplný prostor možností, který je v principu neomezený — u generativního modelu by „téměř vzniklo“ jinak neznamenal nic víc než „mělo nenulovou pravděpodobnost“. Pro účely měření jsou „téměř vzniklé“ alternativy operacionalizovány striktně jako externalizované větve: alternativy, které se v určitém bodě staly viditelnými v záznamu, než byly opuštěny. Předmětem studia

je pozorovatelná externalizovaná podmnožina, nikoli celá krajina.

**Časová dimenze.** Alternativy se liší i tím, kdy byly opuštěny. Větev opuštěná v první výměně má k finálnímu výstupu jiný vztah než větev opuštěná těsně před dokončením, a obě se liší od větví, které by se objevily až při prodloužení procesu. Budoucí práce by měla zkoumat, zda v kolaborativním procesu existují kritické body, kde je ztráta alternativ obzvláště významná — okamžiky, kdy se prostor možností fakticky uzavírá.

## Možné výzkumné otázky

Mohou nerealizované možnosti zanechávat pozorovatelné stopy v kolaborativních prostředích? Nakolik kreativita závisí na uchovávání opuštěných myšlenek? Zvětšuje kognitivní diverzita prozkoumaný prostor možností? Jsou vědecké průlomů někdy znovuobjevením dříve opuštěných větví? Mohou systémy člověk-AI záměrně uchovávat opuštěné kognitivní cesty pro pozdější prozkoumání? Existují v kolaborativním procesu kritické fáze, kde se alternativy ztrácejí s nejvyššími náklady?

## Vztah k existujícímu výzkumu Ethimind

Provenience se ptá, odkud myšlenka pochází. Datová ekologie se ptá, jak informační prostředí formují poznání. Kolektivní inteligence se ptá, jak více myslí společně vytváří porozumění. Tato Research Note se ptá, jakou roli hrají myšlenky, které se nikdy nestaly viditelnými, při formování těch, které viditelné jsou — s výhradou, že tato otázka je v současnosti dobře položena pouze tam, kde jsou alternativy externalizovány nebo empiricky přístupné.

**Kandidátní odvozený koncept.** Během recenze GPT navrholo, že dokument implicitně studuje druhý, odlišný princip: záměrné uchovávání kognitivních trajektorií („epistemic conservation“) — kontrast mezi konvenčním publikováním, kde je téměř celý generativní proces zahozen, a praxí AI Council, která uchovává podstatnou mezivrstvu mezi surovým procesem a finálním výstupem. Tento koncept je zde zaznamenán se svou proveniencí, avšak v předkládané Research Note je záměrně ponechán nerozpracovaný. Pokud jej budoucí práce bude rozvíjet, zaslouží si samostatnou Research Note, nikoli rozšíření tohoto dokumentu.

## Implikace

Pokud platí verze pro lidskou kognici, pak metody analyzující pouze finální odpovědi podceňují bohatství myšlení. Spolupráce člověka s AI může být cenná mimo jiné proto, že více účastníků externalizuje různé větve, které by jinak zanikly — kolektivní inteligence jako konzervace prostoru možností, nejen jako generování lepších odpovědí.

**Proč na tom záleží.** Pokud uchovávání většího množství kognitivních trajektorií vede k lepším vědeckým objevům, robustnějšímu kolektivnímu uvažování nebo kreativnější spolupráci člověka s AI, pak ekologie neuskutečněných možností není pouhou filozofickou kuriozitou. Může se stát praktickým designovým principem budoucích znalostních systémů.

## Metodologická pozorování

Vývoj tohoto konceptu je sám o sobě příkladem výzkumné metodologie, kterou Ethimind zkoumá. Myšlenka nevznikla od jediného autora ani z předem definovaného výzkumného plánu, ale vyvinula se iterativním dialogem člověka s AI, vzájemnou kritikou, konceptuálním zpřesňováním a explicitním sledováním provenience — včetně opravy několika chyb v reálném čase, což dokládá, proč by provenience měla být zaznamenávána během procesu a ověřována proti primárním záznamům, nikoli rekonstruována zpětně.

Proces oprav odhalil obecný princip pro multi-modelový výzkum: v multi-modelovém uspořádání nemůže žádný jednotlivý model autoritativně psát provenienci, protože každý model vidí pouze svou vlastní větev konverzace. Modely mohou rekonstrukce provenience navrhnout; ověřit je může pouze účastník s přístupem ke všem větvím — v současném uspořádání lidská výzkumnice. Spory mezi rekonstrukcemi modelů se řeší primárními důkazy, nikoli vyjednáváním mezi modely.

**Výhrada zobecnitelnosti.** Tento princip byl odvozen v konfiguraci, kde lidský facilitátor měl přístup ke všem větvím. V jiných konfiguracích — například v plně autonomních multi-agentních systémech — by ověřování provenience vyžadovalo jiný mechanismus, například kryptograficky podepsané logy nebo distribuovaný konsensus nad sdíleným záznamem. Zobecnitelnost principu mimo lidsky facilitovaná uspořádání je otevřenou otázkou.

Praktickým důsledkem, navrženým během této session, je, že významnější Research Notes by měly vedle Poznámky o provenienci nést i explicitní Stav ověření, rozlišující přinejmenším: ověřeno proti primárním záznamům konverzací, rekonstruováno z paměti účastníka, a hypotetická rekonstrukce. Tento dokument tuto praxi přijímá.

## Závěrečná reflexe

Historie zaznamenává, co se stalo. Věda studuje, co lze pozorovat. Kognice však sestává i z možností, které zmizely dříve, než mohly být pozorovány. Disciplína studující neviditelné věci ale musí být dvojnásob opatrná na rozdíl mezi krásnou metaforou a mechanismem — zvláště když se ta metafora zrodila, doslova, jako fikce. Příznačné je, že chyby učiněné při sledování původu této myšlenky byly opraveny otevřeně a staly se součástí záznamu. Tento dokument nemohl uchovat všechno — většina jeho vlastního generativního procesu zmizela, přesně jak hypotéza sama předpovídá — ale záměrně uchovává mnohem více ze své historie než konvenční výzkumné publikace, včetně svých chyb. Právě tento rozdíl v míře, nikoli nemožná ambice úplného uchování, je praxí, za kterou argumentuje.

**Ediční poznámka pro publikaci: tento dokument vznikl procesem, který popisuje. Jeho historie — včetně oprav zaznamenaných v Poznámce o provenienci — je součástí jeho obsahu.**